

The Polder Model: from disease to miracle? heeft – om kort te gaan – zeker verdiensten. Het boek lijdt echter onder een zekere overmaat aan polemieken, die bovendien niet altijd overtuigt.

Jan Peet

Universiteit Utrecht

Sjaak van der Velden, *Werknemers georganiseerd. Een geschiedenis van de vakbeweging bij het honderdjarig jubileum van de Federatie Nederlandse Vakvereniging (FNV)* (Amsterdam: Aksant, 2005) 183 p. ISBN 9052601925

Op 1 januari 2006 was het honderd jaar geleden dat het Nederlandsch Verbond van Vakverenigingen (NVV) werd opgericht, zoals bekend de oudste component van de huidige FNV. Voor een dergelijk eerbiedwaardige mijlpaal zou men een prestigieus gedenkboek hebben kunnen verwachten, maar wie het jubileumboek, geschreven door Sjaak van der Velden, ter hand neemt, zal tot zijn verrassing merken dat het om een nogal bescheiden uitgave gaat, zeker als men die van eerdere jubilea kent. Hoe valt dat te verklaren en wat zegt dat over dit boek?

In de inleiding voert de auteur ons mee langs deze eerdere gedenkboeken, en dit biedt een goed aanknopingspunt om op bovenstaande vragen in te gaan. Het eerste is van de voorman J. Oudegeest, die in 1926 uitvoerig schrijft over de moeizame wording van het NVV, de organisatorische en ideologische geschilpunten die daaraan ten grondslag lagen en vooral over de niet aflatende inspanningen die werden geleverd van het NVV en zijn kaders en het uiteindelijke succes.

Bij het vijftigjarige bestaan in 1956 schreef Frits de Jong een veel afstandelijker studie, waarin ruimte was voor kritiek (de opstelling tijdens de Tweede Wereldoorlog) en vooral de nadruk werd gelegd op het gevolg van de geslaagde emancipatiestrijd: de verzorgingsstaat en de ingroei van de vakbeweging in de daarmee verbonden instituties.

In 1983 verscheen een nieuw boek van Frits de Jong, nu samen met Ernst Hueting en Rob Neij, naar aanleiding van het 75-jarig bestaan. In dit boek was er veel meer aandacht voor de oppositionele rol van de vakbeweging. Deze accentverschuiving vond haar oorzaak in de radicalisering van de vakbeweging in de jaren 1970, die ook al luide was verkondigd in *Voor de bevrijding van de arbeid* van Ger Harmsen en Bob Reinalda (1975): zij benadrukten het belang van andere vakorganisaties naast (en soms tegen) het NVV voor het emancipatieproces van de arbeid, zoals de 'oude' beweging, het NAS en de EVC en soms ook de katholieke bonden. Deze kenmerken vond men in afgezwakte vorm ook terug bij Frits de Jong c.s.; vooral de nadruk op de moeizame emancipatie en radicalisering van de katholieke arbeiders wees vooruit naar de uiteindelijke fusie van beide stromingen tot de FNV (niet voor niets luidt de titel van het boek van Hueting, De Jong en Neij: *Naar groter eenheid*).

Zo had ieder historisch gedenkboek zijn eigen rode draad, zijn eigen grote verhaal, waarmee tevens het perspectief van de vakbeweging kon worden aangegeven. Hoe moeten we in dit licht kijken naar *Werknemers georganiseerd*? Al in het voorwoord valt de defensieve toon op: 'Gefeliciteerd! Tegen de stroom in hebt u een boek ter hand genomen over de geschiedenis van de Nederlandse vakbeweging' (p. 7), waarna allerlei critici de revue passeren, die vervolgens de mond werden gesnoerd met de onverwachts grote opkomst bij de demonstratie tegen het beleid van Balkenende 11 in oktober

ber 2004. Een tweede kenmerk is dat het geschiedverhaal hier heel sterk geschreven is vanuit het perspectief van de 'basis': centraal staan evocaties van situaties van onrecht en onderdrukking en vervolgens van de gerechtvaardigde strijd daartegen. De vakorganisatie NVV trad daarbij nu eens remmend dan weer sturend op, maar uiteindelijk hadden basis en leiding elkaar altijd nodig en vonden ze elkaar in de noodzakelijke strijd, ook al had die leiding daarbij niet zelden een geheel eigen agenda. Overigens gold dat ook voor de katholieke en protestantse arbeiders; dit is een verschil met Harmsen en Reinalda, die de laatste groep min of meer voor de vakbondsstrijd hadden afgeschreven (zie aldaar, p. 199-202; vgl. Van der Velden, p. 99). Van der Velden constateert dat de wederzijdse verbondenheid sinds de neoliberale jaren tachtig onder toenemende druk is komen te staan, maar legt toch vooral de nadruk op de toen gevoerde acties.

Van der Velden schrijft zeer leesbaar in een eenvoudige, beeldende taal en daarmee is iedere bladzijde een pleidooi voor zijn visie. Toch bekruipt de lezer die op de hoogte is van de vakbondsgeschiedenis en vakbondsgeschiedschrijving herhaaldelijk het gevoel dat er wat al te gemakkelijk over de problemen heen wordt gestapt. Het totale macro-economische kader waarbinnen niet alleen de centrales, maar ook de individuele bonden moesten opereren blijft vrijwel geheel buiten schot. Zo wordt niet ingegaan op de oorzaken en gevolgen van de teloorgang van de traditionele industrieën waardoor ook de organisatorische basis van de vakbeweging werd aangetast. Hetzelfde geldt voor de dilemma's van de verzorgingsstaat en de politieke afwegingen die de (bevriende) politieke partijen maakten. Zo bezien moest de meermaals genoemde demonstratie van 2004 vooral bewijzen dat de strijdbaarheid onder de arbeiders uiteindelijk nog altijd gemobiliseerd kon worden. Van der Veldens conclusie dat dit bewijst dat de problemen van de vakbeweging de wereld uit zouden zijn als deze zich weer zou concentreren op haar kerntaak van strijdbare belangenbehartiging en wellicht door de sociale zekerheid weer voor de eigen leden te organiseren, lijkt dan ook weinig realistisch. Zelf denk ik dat het succes van oktober 2004 vooral moet worden gezocht in een mechanisme dat we in de sociale geschiedenis veel vaker zien: latente maar ideologisch nog niet sterk gefundeerde onvrede kan zich plotseling manifesteren onder de vlag van ideologisch uitgesproken organisaties, louter omdat deze in een gegeven situatie de beste articulatie van dit protestgevoel bieden, maar dit hoeft nog geen blijvende of principiële keuze voor deze organisaties te betekenen.

Erik Nijhof
Universiteit Utrecht

Paul Brusse en Willem van den Broeke, *Provincie in de periferie. De economische geschiedenis van Zeeland 1800-2000* (Utrecht: Matrijs, 2005) 432 p. ISBN 905345277X

Sinds 1988 stimuleert de Stichting Historisch Onderzoek Zeeland het onderzoek naar de geschiedenis van deze provincie. Dat resulteerde in 1998 in de monumentale *Geschiedenis van de Zeeuwse landbouw* van Peter Priester en onlangs is een even monumentale economische geschiedenis van Zeeland van 1800 tot 2000 verschenen van de hand van de Utrechtse historici Paul Brusse en Willem van den Broeke.

Het boek is opgebouwd uit vier hoofdstukken die ieder een periode van vijftig jaar beslaan. Elk hoofdstuk heeft dezelfde opzet: eerst komt de economische ontwikkeling van Nederland en België aan de orde, daarna wordt de Zeeuwse ontwikkeling behan-